

(nşr. Ebü'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî), Beyrut 1406/1986, III, 70-71; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, I, 241; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XII, 379-380; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 629; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, III, 577-579; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, VI, 35-36; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muğhiyye*, III, 173-175; İbnü'l-Cezerî, *Ğāyetü'n-Nihāye*, II, 152-153; Sibî İbnü'l-Acemî, *Keşfü'l-haşiş 'amen rumiye bi-vaz'î'l-hadîş* (nşr. Subhî es-Sâ-merrâî), Bağdat 1984, s. 379; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, IX, 220-221; İbn Kutluboğa, *Tacü't-terâcim fi tabakâti'l-Hanefiyye* (nşr. İbrâhîm Sâlih), Dimaşk 1412/1992, s. 191-193; *Keşfü'z-zunûn*, I, 346, 410; II, 1453, 1459, 1981; Leknevi, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 171-172; Sezgin, *GAS*, I, 436, 447; W. Montgomery Watt, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri* (trc. E. Ruhi Fiğlalı), Ankara 1981, s. 255-256; *TÜYATOK*, 05/II, s. 129-130; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 29.

CENGİZ KALLEK

İBNÜ'S-SEM'ÂNÎ

(bk. SEM'ÂNÎ, Ebü'l-Muzaffer).

İBNÜ'S-SEMĦ

(ابن السمح)

Ebü'l-Kâsim Asbağ b. Muhammed
b. es-SemĦ el-Gimâtî
(ö. 426/1035)

Matematik ve astronomi âlimi.

Kültürlü bir ailenin çocuğu olarak Kurtuba'da (Cordoba) doğdu. Öğrencisi Ebü Mervân Süleyman b. Muhammed en-Nâşî, onun güneş yılı hesabıyla elli altı yıl yaşadığını ve 18 Receb 426'da (29 Mayıs 1035) vefat ettiğini söylediğine göre (Sâid el-Endelüsî, s. 170) 368 (979) yılında doğmuş olması gerekir. Küçük yaştan itibaren aklı ilimlere merak duyan İbnü's-SemĦ, döneminde Endülüs'ün en meşhur matematikçisi olan Mesleme b. Ahmed el-Mecrîfî'den matematik ve astronomi okudu; ayrıca tıp alanında da bilgi sahibiydi. V. (XI.) yüzyılın başlarında Hakem el-Muntasır döneminde çıkan siyasî karışıklıklar sebebiyle Kurtuba'dan ayrılarak Gırnata'ya (Granada) yerleşti ve huzurlu bir hayattan sonra burada öldü.

Eserleri. 1. *el-'Amel bi'l-usturlâb*. Mercé Villadrich Grau tarafından incelenip İspanyolca'ya tercüme edilmiştir (Barcelona 1986). 2. *el-Kâfi fi'l-hisâbi'l-hevâ'î* (*Risâle kâfiye fi'l-hisâbi'l-hevâ'î*). On bölümden meydana gelen eser zihinden hesap yapma usulleri üzerine yazılmıştır (Sezgin, V, 356). 3. *Kitâbü Şimâri'l-'aded*. Sayı sistemlerinin pratik hayatta sağladığı yararları konu alan eser *Kitâbü'l-Mu'âmelât* adıyla da anılır

(a.g.e., V, 356). 4. *Zic 'alâ mezhebi's-Sindhind*. Sindhind (Siddhanta) yöntemiyle düzenlenen astronomi tablolarını konu edinen eser iki bölüme ayrılmıştır; ilk bölümü cetvellere, ikinci bölümü ise bunların izahına ayrılmıştır. İbnü'z-Zerkâle'nin *el-'Amel bi's-şahîfe* adlı çalışmasının 64 ve 65. bablarının bu kitaptan alındığı sanılmaktadır (*EP* [İng.], III, 928). 5. *Kitâbü't-Ta'rîf bi-şüreti şan'ati'l-usturlâb*. 6. *Kitâb fi'l-hendese*. 7. *Kitâbü Tab'ati'l-'aded*. 8. *Kitâbü'l-MedĦal ile'l-hendese*. Öklid'in *Elementler*'inin tefsiri mahiyetindedir. Bunlardan başka yıldızların zenit noktalarının hesaplanmasına dair bir kitabın 416 (1025) yılında Eski İspanyolca'ya yapılan bir tercümesi bulunmakta ve bunun aslının İbnü's-SemĦ'e ait olduğu kabul edilmektedir (Sezgin, VI, 249).

BİBLİYOGRAFYA :

Sâid el-Endelüsî, *Tabakâtü'l-ümem*, Beyrut 1985, s. 169-170; İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmilâ* (nşr. İzzet Attâr el-Hüseynî), Kahire 1375/1955, I, 207; İbn Ebü Usaybia, *'Uyûnü'l-enbâ*, s. 483-484; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1377; Suter, *Die Mathematiker*, s. 85; Brockelmann, *GAL*, I, 623; *Suppl.*, I, 861; *Hediyetü'l-'ârifin*, I, 224; E. S. Kennedy, *Islamic Astronomical Tables*, Philadelphia 1956, s. 126; Sarton, *Introduction*, I, 715; Sezgin, *GAS*, V, 356; VI, 249; D. Pingree, "İbn al-SamĦ", *EP* (İng.), III, 928-929; Rizâ Enzâbî Nijâd, "İbn SemĦ", *DMBİ*, III, 707-708; Muhammed es-Süveysî, "İbnü's-SemĦ", *Mevsû'atü'l-hadâretü'l-İslâmiyye*, Amman 1993, s. 269-270.

SADETTİN ÖKTEN

İBNÜ'S-SEMMÂK, Ebü Amr

(أبو عمرو ابن السمك)

Ebü Amr Osmân b. Ahmed
b. Abdillâh ed-Dekkâk el-Bağdâdî
(ö. 344/955)

Muhaddis.

260 (873) yılı civarında doğduğu tahmin edilmekte, el-Bâzû'l-eşheb lakabıyla anılmaktadır. Hanbel b. İshak, Ebü İshak el-Harbî, Ebü Kılâbe er-Rekâşî, İbnü'l-Münâdî gibi hocalardan hadis dinledi; Cehdamî ve Muhammed b. Ahmed el-Berrâ'dan kıraat öğrendi. Dârekutnî, İbn Şâhin, Hattâbî, Ebü Abdullah İbn Mende, Hâkim en-Nisâbüri, Şeyh Müfîd ve İbn Şâzân el-Bağdâdî gibi âlimler de onun talebesi oldular. Bağdat'ta yaşadığı anlaşılan İbnü's-Semmâk, kendi eserlerini ve kütüphanesindeki kitapların çoğunu bizzat istinsah etti. Âlî, nâzil, sağlam ve zayıf ayırımı yapmadan elde ettiği rivayetleri toplamak suretiyle hacimli eserler meydana getiren İbnü's-Semmâk seçici davranmadığı için

eleştirilmiştir. Dârekutnî ve Hatîb el-Bağdâdî gibi âlimler onu "sika" ve "sadûk" terimleriyle değerlendirirler (Hatîb, XI, 303) Zehebî kendisini güvenilir bulmakla beraber bazı rivayetlerinin tenkit edildiğini söylemektedir (*Mizânü'l-i'tidâl*, III, 31). İbn Hacer ise Buhârî'den yaklaşık bir asır sonra vefat etmesine rağmen onun bazı şeyhlerine ulaşip âli isnadlar elde ettiğini belirtmektedir (*Lisânü'l-Mizân*, IV, 131). İbnü's-Semmâk 26 Rebiülevvel 344'te (20 Temmuz 955) Bağdat'ta vefat etti ve Bâbüddeyr Kabristanı'nda defnedildi.

Eserleri. 1. *Hadîş*. Talebelerinden İbn Şâzân el-Bağdâdî'nin rivayet ettiği ve birkaç cüzden oluştuğu ifade edilen risâlenin (Kettânî, s. 146) bazı kısımları Dârü'l-kütübü'z-Zâhiriyye'dedir (Elbânî, s. 58). 2. *Cüz' fihî hadîşü münker ve nekîr ve hadîşü Züreyb vaşıyyi 'İsâ'aleyhi's-selâm ve ğayru zâlik* (Dârü'l-kütübü'z-Zâhiriyye, Mecmua, nr. 86, vr. 202-207). 3. *el-Fevâ'idü'l-muntekât*. Bazı kısımları Dârü'l-kütübü'z-Zâhiriyye'de bulunan eserde müellifin, hocası Hanbel b. İshak'ın cüzünden seçtiği hadisler de yer almaktadır (a.g.e., s. 59). 4. *Vefeyâtü şüyühih* (Dârü'l-kütübü'z-Zâhiriyye, Mecmua, nr. 106). 5. *el-Emâlî* (Dârü'l-kütübü'z-Zâhiriyye, Mecmua, nr. 89/7, vr. 99-190). 6. *Fezâ'ilü Ehli'l-beyt*. Eserden Hz. Ali ile ilgili olan bazı rivayetler İbn Şehrâşûb'un *Menâkıbü âli Ebî Tâlib* adlı kitabında nakledilmiştir (II, 88, 136, 186, 282, 337).

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XI, 302-303; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), III, 290; İbn Şehrâşûb, *Menâkıbü âli Ebî Tâlib*, Beyrut 1405/1985, II, 88, 136, 186, 282, 337; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VI, 378; Zehebî, *el-Muğnî*, II, 424; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, XV, 444-445; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 865; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, III, 31; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XI, 922; İbnü'l-Cezerî, *Ğāyetü'n-Nihāye*, I, 501; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, IV, 131-132; Elbânî, *MaĦtûât*, s. 58-59; Sezgin, *GAS* (Ar.), I, 369-370; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 61, 146, 151, 178, 429; "İbn Semmâk", *DMBİ*, III, 705-706.

NURİ TOPALOĞLU

İBNÜ'S-SEMMÂK, Ebü'l-Abbas

(أبو العباس ابن السمك)

Ebü'l-Abbâs Muhammed
b. Sabîh el-Kûfî
(ö. 183/799)

İlk dönem vâiz ve zâhidlerinden.

Kûfe'de doğdu, İcl kabilesinin âzatlılarından. Kaynaklarda İbnü's-Semmâk olarak tanınan birkaç şahsın bulunması, künyesinin Ebü Ca'fer, Ebü Amr, Ebü'l-